

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА: ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ

Айвазян О.Б.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету

У повідомленні поставлена проблема обліку електронних ресурсів та їх використання в бібліотеках вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: бібліотека університету, електронні ресурси, облік, інвентаризація, НБ ХНУ.

Автоматизація бібліотечних процесів та розвиток множинної техніки призвели до зменшення кількості відвідувань не тільки бібліотек вишів, а й більшості публічних книгозбірень. У свою чергу, бібліотеки університетів, скоротивши традиційне обслуговування, багато часу і сил вкладають у розвиток електронних ресурсів, їх популяризацію, організацію доступу до них та комфортних умов використання. Саме в обліку цієї роботи, її достовірності і є основна проблема.

Мета даного повідомлення – порушити питання обліку статистичних показників роботи бібліотек вишів з метою його подальшого удосконалення або реформування. Автономія університетів у подальшому призведе до того, що навчальний заклад сам буде вирішувати, яка бібліотека і з яким штатом йому потрібна, визначати її завдання та функції або, іншими словами, вирішувати майбутнє бібліотеки університету. Оскільки сьогодні продовжує існувати державна система призначення категорій на основі статистичних показників, які на даний момент не відображають і не враховують усієї діяльності бібліотек, пропоную своє бачення проблеми і напрямки її вирішення. Відразу скажу, що в статті ви не знайдете конкретного рецепту виходу із ситуації, але як керівник бібліотеки, в якій вже понад 20 років (ЕК започатковано 1992 р.) запроваджуються інформаційні технології, вважаю за потрібне порушити нагальні проблеми, що стосуються статистичних показників роботи книгозбірні. Кілька слів про наукову бібліотеку Хмельницького національного університету.

У НБ ХНУ автоматизовано основні технологічні процеси на основі програмного забезпечення «УФД Бібліотека» (з 1998 р.) та власних програмних продуктів. Автоматизований облік видачі документів на всіх пунктах обслуговування, у т.ч. й інформаційно-бібліографічної діяльності, здійснюється з 2004 року. Створена віртуальна система обслуговування користувачів через веб-сайт книгозбірні та БД ЕБ, ЕК, віртуальну

довідкову службу тощо, які висвітлюють практично всю роботу бібліотеки – від формуляра читача, де він може побачити власну заборгованість, картотеки книгозабезпеченості, можливості замовити нове видання, а також видань по МБА та копій ЕДД - до інвентаризації, просвітницької діяльності та роботи методичного об'єднання. З 2005 року законсервовано всі карткові читацькі каталоги та картотеки, а основну облікову функцію виконує Електронний каталог, який на сьогодні відображає 61 % фонду [1].

Тотальна автоматизація бібліотечних технологій, відмова від паперових форм обліку, а також зменшення кількості користувачів призвели до зменшення навантаження на працівників відділів обслуговування, а згодом і до змін у структурі та штатному розписі бібліотеки, який скоротився за 10 останніх років удвічі і нараховує 43 одиниці. Відбуваються такі зміни й в інших бібліотеках нашого методичного об'єднання. Вочевидь, що продовжує спрацьовувати традиційне уявлення керівництва про обов'язкову присутність у бібліотеці великої кількості читачів, підкріплене статистичними даними для надання їй категорії, якою б сучасною і комп'ютеризованою не була бібліотека. Керівництво вишу може підняти питання про зміну категорії по оплаті праці, скорочення працівників бібліотеки тільки через малу відвідуваність, абсолютно не враховуючи інші показники роботи, зокрема, просвітницько-виховну, наукову, видавничу та ін. види діяльності, які останнім часом значно активізувалися в бібліотеках. Цьому сприяють розвиток наукової діяльності університетів; запровадження інноваційних технологій у бібліотеках; поширення дистанційної освіти та інші види діяльності, що впливають на рейтинг вузів, викликають необхідність популяризації наукового доробку викладачів тощо. Бібліотеки активно розвивають електронні ресурси, сприяють наповненню репозитаріїв, публікаціям у наукових БД, перевірці на плагіат праць викладачів та виконують багато інших нових обов'язків паралельно з традиційними функціями, які ніхто не відміняв.

Отже, сучасний читач вимагає сучасних технологій і сервісів, які йому і пропонує сьогодні бібліотека вишу. Але, на жаль, законодавча база не встигає за стрімким розвитком суспільства, і соціальний стан бібліотекаря все ще знаходиться в залежності від традиційних показників.

Розглянемо основні статистичні показники роботи бібліотеки, на які може впливати віртуальна система обслуговування користувачів. Розпочнемо з показників роботи з фондом, які потребують нових регламентуючих документів. Бібліотечні фахівці добре обізнані з обліком традиційних бібліотечних документів і навіть електронних видань, які мають носії. Але сьогодні до нашої книгозбірні надходять електронні

навчальні посібники та методичні видання з редакційно-видавничого центру університету, які не мають паперового аналогу. Ніяких методичних матеріалів по роботі з такими виданнями, їх обліку, збереженню немає, і кожна книгозбірня сама визначатиме шлях цих документів у бібліотеці. Паралельно виникає питання, чи потрібно додавати до загальної кількості фонду кількість електронних документів без носіїв та інших мережевих документів, які знаходяться в електронній бібліотеці і не мають паперових аналогів в книгозбірні, записувати їх в облікові документи (сумарну та інвентарні книги) тощо? Таке питання виникло ще й тому, що намітилася тенденція до зменшення показника традиційного фонду, адже списання перевищує придбання нових видань, та й згідно висновків сучасних науковців, майбутнє бібліотек – за електронними документами.

Якщо звернутися до ГОСТів, то показник «Бібліотечні ресурси, усього примірників» повинен включати «загальну кількість примірників опублікованих, неопублікованих, електронних, аудіовізуальних документів, що є у фонді бібліотеки на кінець звітного періоду». Але в тому ж ГОСТі в п.б.1. вказується, що «Одиницями обліку електронних видань є примірник та назва; а у п.б.2. – «Примірником для електронних видань є дискета та оптичний диск» [2]. Чи можемо ми вважати, що зазначений термін «назва» у п.б.1. відноситься до мережевих ресурсів? Отже, з одного боку, показник фонду має враховувати всі електронні ресурси, а з іншого – тільки ті, що мають матеріальний аналог.

Ще один проблемний напрямок роботи, пов'язаний з фондом, – інвентаризація, яка в нашій книгозбірні вже кілька років здійснюється методом звірки фонду з ЕК за допомогою накопичувального сканера штрихкодів. У перші експериментальні роки таких перевірок ми роздруковували списки всієї літератури, що перевірялася, і ставили в них помітки про наявність. Ці списки зберігаються. Сьогодні інформація з накопичувального сканера штрихкодів заливається в ЕК, де проводиться автоматизована звірка наявності книг і роздруковуються списки тільки тієї літератури, якої не виявлено на місці, з якою і проводиться пошукова робота. Отже, експеримент з автоматизованої інвентаризації фонду довів, що такий метод значно полегшує і прискорює процес звірки фонду з обліковими документами, яким у даному випадку виступає ЕК. Але така методика інвентаризації фонду повинна бути відображена в офіційних регламентуючих документах.

Найголовнішими для нас, як зазначалося вище, є показники обслуговування користувачів, зокрема видачі документів. У ГОСТі «Бібліотечна статистика» у пунктах 10.1-10.5 зазначено, що показник видачі документів (усього примірників) враховує «загальну кількість виданих документів всіма структурними підрозділами бібліотеки і

zareestrovanih v oblikovih dokumentah, sho priyniaty u biblioteci» [2]; u p. 10.4 – «oblik vidachi kopiiv ta dokumentiv z vystavki vkhodyt do zagalnoiv kilykosti vidanih dokumentiv» [2]. Ci punkty nibito reglamentuyut oblik usiv vidiv dokumentiv, sho vydaiutsya v biblioteci, u t.ch. elektronnyh. Ale u tomu zh GOSTi viznachennya vidachi elektronnyh vidanyh ta ix kopiiv, yakiv «oblikovuyutsya za kilykistyu disket i optichnyh diskiv, sho vidpovidaiut zapytu chytacha» ne dae mozhlyvosti pririvnyati vidachu merzevnyh elektronnyh resursiv do pokaznyka tradytsiynoi vidachi.

Paradoks polygae v tomu, sho dlya roboty z elektronnyimi resursami biblioteka vitrachaє stilyki zh chasu, yak i dlya roboty z tradytsiynymi: zdийsnyє poshuk neobkhidnyh vidanyh, provodyt robotu z ix pridbannya abo dostavki, naukove ta tehnyche opratsyuvannya otrymanyh tekstiv, organyzuє dostup do nyh, ale rezul'taty ciєi dīyallynosti u GOSTakh ne vidobrazheni. Analogichna problema z pokaznykamy kilykosti vidviduvanyh ta korystuvachiv. Otzhe, pytannya obliku roboty z elektronnyimi resursami neobkhidno reglamentuvaty.

Perшим krokom do virishennya ciєi problemy stav projekt onovlenoi «Tablytsi osnovnyh statystychnykh pokaznykiv roboty bibliotek VNZ Ukrainy (metodyka zapovnennya)», zapropynovanyy metodychnym tsentrom bibliotek VNZ, yakyy bude obgovoryvatyся na konferentsii. Vvazhayu, sho ne zayvim stane stvorennya «Metodychnykh rekomendatsiy do skladannya zvytu bibliotekamy VNZ», kudy uvayduyt ci napratsyuvannya i яку neobkhidno zatverdityt hocha b u MONU. Neobkhidno takozh ponovity reglamentuyuchi dokumenty z obliku fondu z vrahuvannya lokalnyh ta viddalenyh merzevnyh dokumentiv.

Syogodni v Interneti mozhna znayty informatsiyu pro dīyallynist rosiyskykh koleg u cyomu napryamku, yak, napryklad, publikatsiya Karaush A.S. shodo obliku virtualnyh chytachiv ta vidviduvachiv сайту й інші документи [3]. A chy v zhe ne pora prypynityt kopiyovannya rosiyskykh dokumentiv i pochaty rozroblyaty vlasni ukraynські DSTU bibliotечної dīyallynosti? Adzhe nashi naukovci ta fakhivci dobre znayomi z dosvidom roboty bibliotek vyshiv za kordoном та основными перспективными напрямками їх dīyallynosti. Тому vvazhayu, sho nastav chas udoskonalennya obliku statystychnykh pokaznykiv roboty bibliotek vyshiv.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Biblioteka univertsytetu: vityky ta suchasnist: zbirnyk naukovykh statей та materialiv, prysvyacheny 50-riчchю z dnia zasnuvannya naukovoї biblioteki univertsytetu/ za red.. O.B. Айвазян. – Хмельницький: ХНУ, 2012. – 296 с.

2. ГОСТ 7.20-2000. Библиотечная статистика [Текст]. - Взамен ГОСТ 7.20-80, ГОСТ 7.41-82 ; введ. 2002-01-01.- Минск : Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2001. - 7 с. - (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
3. Карауш А. С. К вопросу об учёте виртуальных читателей и посетителей сайтов [Электронный ресурс] / А. С. Карауш, А. А. Майнагашев. - Режим доступа: <http://www.karaush.ru/files/ask-virtual-09.pdf>. - Загл. с экрана.

МОЛОДЬ І КНИГА: РЕАЛІЇ ТА МАЙБУТНЄ

Бакуменко Л.Г.

Наукова бібліотека

Харківського державного університету харчування та торгівлі

Висвітлюються результати соціологічного дослідження, проведеного науковою бібліотекою серед студентів 1 курсу Харківського державного університету харчування та торгівлі за темою «Читання у житті сучасного студента».

Ключові слова: книга, читач, читання.

Одним із видів культурної діяльності, який впливає на загальнопізнавальний інтерес, фаховий і культурний рівень розвитку людини, є читання. Читання відіграє велику роль у формуванні особистості, сприяє поглибленню знань як професійних, так і загальноосвітніх, розширенню світогляду, розвитку інтелекту, формуванню моральних якостей тощо. Проте останнім часом виникає протиріччя між існуючим культурним надбанням друкованої продукції (класичними та сучасними літературними творами) і падінням інтересу до книги; між потребою грамотних, високорозвинених особистостей та падінням інтересу до читання. Зниження зацікавленості до читання обумовлено, насамперед, розвитком комп'ютерних технологій, надмірним захопленням Інтернетом. Негативно впливає також стан економічної ситуації в країні. Ці фактори спонукали нас провести власне дослідження.

Його мета – дослідити і проаналізувати роль книги та читання у житті сучасної молоді, визначити засоби популяризації та підняття престижу книги і читання взагалі.